

K základním funkcím náhrady nemajetkové újmy na zdraví

The basic functions of compensation for non-pecuniary damage in case of bodily injury

Mgr. Radomil Kočí, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Fakultní nemocnice v Motole

Abstract: The Constitutional Court has recently dealt with the issue in its decision of 13 March 2023, Case No. Pl. ÚS 27/23, the constitutional dimension of the provisions of § 2958 Civil Code. For at least the second time, it has held that the principle of decency forms an integral part of the injured party's right to full compensation. However, the concept of full compensation is a formless concept, which acquires its structure only when the state of affairs to be achieved in order to achieve full compensation is clarified. Therefore, the article, with the help of historical experience, introduces the reader to the basic functions of compensation for personal injury in the changes of time and, on these bases, clarifies the compensatory and restitutionary method of compensation, which, in the author's opinion, most closely corresponds to the meaning of full compensation.

Key words: non-pecuniary damage – compensation – satisfaction – function

Anotace: Ústavní soud se v nedávné době zabýval v nálezu ze dne 13. 3. 2023, sp. zn. Pl. ÚS 27/23, ústavněprávním rozměrem ustanovení § 2958 občanského zákoníku. Již nejméně po druhé judikoval, že zásada slušnosti tvoří integrální součást práva poškozeného na plnou náhradu. Koncept plné náhrady je však beztvarym pojmem, nabývajícím své struktury až při ujasnění stavu, kterého má být pro naplnění plné náhrady dosaženo. Předložený článek proto za pomoci historické zkušenosti čtenáři představuje základní funkce náhrady nemajetkové újmy na zdraví v proměnách času a na těchto základech objasňuje i kompenzačně-restituční způsob náhrady, který dle názoru autora nejvíce odpovídá smyslu plné náhrady.

Klíčová slova: nemajetková újma – kompenzace – zadostiučinění – funkce

ÚVOD

Ústavní soud se v nedávné době zabýval v nálezu ze dne 13. 3. 2023, sp. zn. Pl. ÚS 27/23, ústavněprávním rozměrem ustanovení § 2958 občanského zákoníku. Opakovaně¹ judikoval, že zásada slušnosti, obsažená v rámci citovaného ustanovení (*in fine*), nepředstavuje „sekundární pravidlo“ odčinění újmy na zdraví, nýbrž je integrální součástí principu tzv. plné náhrady a nelze onu zásadu při vypočtení konečné náhrady z úvahy vydělit. Hovoří-li Ústavní soud o spravedlivé a plné náhradě, jak předpokládá ustanovení § 2958 občanského zákoníku, zahrnuje do předmětného rámce i „všechny individuální okolnosti“ poškozeného.² Tím se nicméně dopouští značného zjednodušení, protože ačkoliv se to může zdát paradoxní, v souladu s principem plné náhrady nejsou právě všechny individuální okolnosti stran relevantní.³

Zároveň se nelze ubránit přesvědčení, že kompenzační koncept orientovaný na uspokojení potřeb jedince, prezentovaný Ústavním soudem,⁴ značně opomíjí potřeby právní praxe podchytit i případy, kdy čistě kompenzační princip ze své povahy možný není.

Předložený článek si proto klade za cíl odpovědět na otázku, jakým způsobem bychom měli nahlížet na odčinění náhrady nemajetkové újmy na zdraví, respektive jakému smyslu koncept plné náhrady v mezích českého právního řádu nejvíce odpovídá.

1. NAHRADITELNOST ÚJMY NA ZDRAVÍ V PROMĚNÁCH ČASU

Přestože návrhovač v řízení před Ústavním soudem označil zásadu slušnosti za zavádějící, při pohledu do nedávné historie je zajímavé sledovat, že to byla právě zásada slušnosti,⁵ která měla korigovat v zásadě zákonodárcem neuchopitelnou oblast, která již od pradávna vyvolávala značné výkladové neshody v rámci právní doktríny. Stejně jako současný Nejvyšší soud i ten z období první republiky judikoval, že poškozený má být za utrpěné bolesti slušně odškodněn. Přestože ani tehdy nebyl obsah pojmu slušné náhrady explicitně stanoven, sloužil jako metodické vodítko pro soudce, jaké okolnosti mají být rozhodné pro přiznání výše odškodného.⁶ Prvorepubliková judikatura velmi dobře

¹ Např. náleží Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22.

² Z textu nálezu není zřejmé, zda jsou myšleny individuální okolnosti stran škodní události nebo pouze poškozeného.

³ V textu bude dále zmíněno, že s ohledem na dominantní roli kompenzační zásady budou v zásadě irelevantní např. majetkové či sociální poměry stran škodní události.

⁴ Koncept plné náhrady podle ustálené judikatury Ústavního soudu vychází z předpokladu, že stát je na základě lidskoprávních zásad ochrany zdraví jednotlivce povinen zajistit svým občanům právní mechanismy, které zakotví povinnost škůdce nahradit poškozenému utrpěnou újmu na zdraví tak, aby poškozený disponoval dostatečnými finančními prostředky k podniknutí potřebných kroků za účelem obnovení svého zdraví. Nález Ústavního soudu ze dne 21. 2. 2023, sp. zn. I. ÚS 2370/22, bod 18.

⁵ Blíže např. JANOUŠEK, Michal. Odškodňování podle zásad slušnosti? *Právní rozhledy*. 2015, č. 19, s. 668.

⁶ Činil tak zejména v rámci negativního vymezení, tzn. určoval, co by se již zásadě slušnosti přičítalo. Tak například Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 17. října 1922, sp. zn. RV I 267/22 stanovil, že výše kompenzace, která by poškozeného rázem postavila do podstatně příznivějšího hospodářského postavení, by neodpovídala zásadě slušnosti.

reflektovala, že náhradu za tělesné bolesti (dnes bychom doplnili i bolesti psychické) nelze v penězích vůbec odhadnout.⁷ Z podobného východiska vychází i současná právní doktrína.⁸

Většina autorů se totiž spokojí se skutkovým paradoxem, že sice nemajetkovou újmu na zdraví nelze vykompenzovat něčím hmotným, přesto neexistuje-li lepší způsob, nahradí se újma penězi, a to v podobě zadostiučinění.⁹ Autoři tak nejspíš nevědomky naplňují Aristotelův citát, že peníze činí všechna dobra srovnatelnými.¹⁰ Nezapomínejme ale, že napříč historickým vývojem v rámci Evropy probíhala vždy zajímavá diskuse nad otázkou, zda lze újmu na zdraví vůbec kompenzovat,¹¹ otázka o možnosti její kvantifikace je tedy pozdější.

Po dlouhá staletí v římském právu bylo zcela nemyslitelné, aby byl poškozenému přiznán nárok na odškodnění prožitých útrap. Za prvé se vycházelo ze zásady, že zásah do zdraví je s ohledem na jeho důležitost nevyčíslitelný.¹² Za druhé při zásahu do zdraví jedince bylo značně odhlíženo od jeho prožitých útrap, přičemž do popředí vystupoval zájem společnosti na zachování veřejného pořádku v podobě potrestání škůdce za jeho protiprávní jednání.¹³ Podobné smýšlení ale panovalo i v období vrcholné renesance. Pro některé, jako například vlámského teologa Leonarda Lessiusa v období belgické scholastiky (počátek 16. století), by bylo směšné připustit, aby ztráta na cti byla vykoupena

⁷ GL. U.N.F. 5514, ROUČEK, František – SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi* (§ 1090–1341). Praha: V. Linhart, 1937, s. 916.

⁸ „Přesná kvantifikace nemajetkových újem je navýsost složitá, ne-li nemožná. Proto se u odškodňování těchto újem nehovoří o reparační, nýbrž o kompenzační funkci náhrady, tedy že poškození hodnot nelze napravit a nahradit, nýbrž pouze zmírnit či kompenzovat peněžitým plněním.“ VOJTEK, Petr. Aktuální problémy náhrady nemajetkové újmy podle občanského zákoníku. In: STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Náhrada nemajetkové újmy v pracovním právu, ochrana zdraví při práci a aktuální otázky nemocenského pojištění*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 18. Obdobně např. HORÁČKOVÁ, Lucie. Funkce náhrady nemajetkové újmy a vývoj související judikatury. In: *Právo21* [online]. 2021 [cit. 2024-04-06]. Dostupné z: https://pravo21.cz/pravo/funkce-nahrady-nemajetkove-ujmy-a-vyvoj-souvisejici-judikatury/#_ftnref3.

⁹ PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 3114, dále také ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem nejen tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 268.

¹⁰ JANSEN, Nils. Von der Restitutionslehre der spanischen Spätscholastik zu einem europäischen Recht nichtvertraglicher Schuldverhältnisse? *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 2012, Jhrg. 76, Heft 4, s. 942.

¹¹ Blíže např. DOLEŽAL, Tomáš. Jak odškodňovat nemateriální újmy na zdraví? Principy a východiska. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2015, Vol. 5, No. 2, s. 42. Dostupné z: <https://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/95>.

¹² *Digesta seu Pandectae* – D 9, 3, 7 – „*Cicatricum autem deformitatis nulla fit aestimatio, quia liberum corpus nullam recipit aestimationem – jizvy ani jiná znetvoření se nehodnotí, protože tělo svobodného člověka nelze ocenit.*“ Z této zásady vycházela i středověká scholastika, značně poznamenaná konfesním právem a vnímáním těla jako Božího daru.

¹³ To ovšem neznamená, že by římské právo zcela opomíjelo kompenzaci újmy na zdraví celkově. Římské právo totiž za císařství připouštělo poškozenému náhradu nákladů na léčení, které poškozený byl nucen zaplatit, zároveň bylo možné po škůdci požadovat i náhradu ušlého zisku po dobu neschopnosti poškozeného živit svoji rodinu. Za určitých okolností bylo možné uvažovat i o kompenzaci adresované sekundárním obětem. To vše v duchu ochrany ekonomické integrity rodiny, kde ztráta jejího živitele mohla mít dalekosáhlé a tragické důsledky. JANSEN, Nils. *The Structure of Tort Law*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 210.

penězi.¹⁴ Přestože se nám použití výše uvedené zásady na dnešní dobu může zdát zvláštní, má své opodstatnění.

1.1. PREVENTIVNĚ-SANKČNÍ FUNKCE JAKO PRAPŘEDEK MODERNÍHO DELIKTNÍHO PRÁVA

V raném počátku vývoje římského práva bylo protiprávní jednání popsáno zejména kazuistickou formou. Tak například zákon dvanácti desek trestal škůdce, který úmyslně hanobil čest jiného Římana na veřejném místě.¹⁵ Trestem pak za určitých okolností mohla být škůdcova smrt. Neoddělitelnost civilního a trestního práva je v této době zcela neoddiskutovatelná, nelze proto opomenout, že současné moderní deliktní právo vzniklo právě na tomto sankčně represivním modelu. Tento model kladl důraz na morální závazek každého občana vůči společnosti, což bychom dnešními slovy mohli označit za obecně prevenční povinnost vůči ostatním (tzv. *formerly self-evident validity*).¹⁶

Stejně jako současné deliktní právo vychází z myšlenky, že nikoli každé způsobené újmy na majetku jiného je protiprávní, podobné pravidlo určovalo základní orientaci práva na náhradu škody i v raném Římě.

V případě peněžní sankce rané římské právo neumožňovalo její výši přizpůsobit tehdejšímu ekonomickému vývoji.¹⁷ Zákon dvanácti desek totiž neumožňoval přihlížet ke zvláštnostem jednotlivého případu. Pro bohatého se trest stal nepatrným, pro chudého těžkým břemenem.¹⁸

Změnu v právním diskursu římského deliktního práva znamenalo až přijetí Aquilského zákona.¹⁹ Pro pochopení současného významu náhrady nemajetkové újmy měl tento zákon značné důsledky. Oproti zákonu dvanácti desek se vedle čistě sankční funkce deliktního práva začal objevovat i jeho částečně kompenzační charakter. Nicméně stále si tuto skutečnost nemůžeme představit podle současné praxe.

Proměna v duchu Aquilského zákona znamenala odloučení od modelu pevně stanovené sankce za protiprávní jednání. Výše náhrady se určovala na základě proměny zdraví poškozeného v čase (období 30 dnů)²⁰, což pak představovalo základ pro právní rámec konečné náhrady.²¹ *Lex Aquilia* byl

¹⁴ JANSEN, Nils. Von der Restitutionslehre der spanischen Spätscholastik zu einem europäischen Recht nichtvertraglicher Schuldverhältnisse? *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 2012, Jhrg. 76, Heft 4, s. 943.

¹⁵ VOIGT, Moritz. *Die XII Tafeln: Geschichte und System des Civil- und Criminal-rechtes wie -Prozesses der XII Tafeln nebst deren Fragmenten. Zweiter Band, Das Civil- und Criminalrecht der XII Tafeln*. Leipzig: A. G. Liebeskind, 1883, s. 514.

¹⁶ JANSEN, Nils. *The Structure of Tort Law*, s. 169.

¹⁷ VÁŽNÝ, Jan. *Římské právo obligační – část. I*. Právnická fakulta University Komenského v Bratislavě, 1924, s. 18.

¹⁸ Postupně se proto přecházelo na řízení před porotci (recuperatores), kteří „opírajíce se o ocenění žalobcovo, přesně ocení peněžní aequivalent způsobené křivdy a k této sumě pak odsoudí žalovaného.“ Ibidem, s. 19.

¹⁹ Cca 3. století před n. l.

²⁰ Gai Ins, III., 218 – „Hoc tamen capite non quanti in eo anno, sed quanti in diebus XXX proximis ea res fuerit, damnatur is, qui damnum dedit – V rámci této kapitoly ne podle částky v daném roce, ale podle částky během následujících 30 dnů je odsouzen ten, kdo škodu způsobil.“

²¹ JANSEN, Nils. *The Structure of Tort Law*, s. 18.

zásadní nejen pro svou dobu, ale sloužil i staletí po svém vydání jako základní stavební kámen deliktního práva, jelikož vnímání trestu (*poeny*) z něj vždy vycházelo.²²

Na druhou stranu deliktní právo napříč evropským kontinentem nebylo nikdy tak homogenní, jak by se kvůli vlivu římského práva mohlo zdát. Se zesilujícím vlivem katolické církve se zákonitě měnily i úvahy o funkci a smyslu deliktního práva. Stále více proto byl znatelný vliv učení sv. Augustina, jehož pohled na roli člověka ve společnosti se spíše než ke státu obracel k Bohu. Jansen v této věci připomíná základní tezi učení sv. Augustina a tou je: *non remittetur peccatum nisi restituatur ablatum*.²³ Tím se od čistě sankčního deliktního práva vyžadujícího od jednotlivce poslušnosti na základě zachování veřejného pořádku pomalu přesouváme ke kompenzačnímu mechanismu, který do svého středu staví primárně člověka a jeho víru.²⁴

Pro shrnutí uvedme, že sankční pojetí náhrady nemajetkové újmy bylo užitečné ve svých počátcích, kdy potrestání pachatele mělo ve svém důsledku zachovat veřejný pořádek a přenést na jednotlivce povinnost k zachování morální rovnováhy ve společnosti.²⁵ Vlivem vývoje trestního práva a socio-ekonomickým rozvojem lidstva však přestávala v intencích soukromého práva dávat potřebný smysl.²⁶

²² ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt*. Praha: Wolters Kluwer, 2010 (1886), s. 248.

²³ „Hřích nemůže být odpuštěn, dokud hříšník nenahradí to, co bylo odňato“. JANSEN, Nils. *Von der Restitutionslehre der spanischen Spätscholastik zu einem europäischen Recht nichtvertraglicher Schuldverhältnisse?*, s. 928.

²⁴ Blíže k sankčnímu pojetí náhrady nemajetkové újmy např. KOZIOL, Helmut. *Basic Questions of Tort Law from Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag KG, 2012, marg. č. 2/58; ČEP, David – KANDOVÁ, Katarína – VESELÝ, Tomáš. Trestný čin pomluvy: k jeho místu v trestním právu, subsidiaritě trestní represe a sankční náhradě újmy – 2. část. *Právní rozhledy*. 2021, č. 17, s. 585–590; TICHÝ, LUBOŠ. Samaritánská povinnost v deliktním občanském právu – ideál či skutečnost? *Právník*. 2019, č. 7, s. 621–644; TÉGL, Petr – MELZER, Filip. K rozhodnutí NS ohledně funkce náhrady nemajetkové újmy při zásahu do osobnosti člověka ze strany informačních médií. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 6, s. 72.

²⁵ Přesto hlavním důvodem, proč v této práci zmiňuji tak obsírně základní principy římského raného deliktního práva, je skutečnost, že ještě na konci 19. století, díky stále silnému vlivu římského práva, se Carl Ludwig Arndts ve svém díle *Lehrbuch der Pandekten* z roku 1877 hlásí k odkazu Aquilova zákona, k němuž přidává ještě další nárok (*Schmerzensgeld*), který římské právo neznalo. Tuto učebnici pražská právní obec následně nechává přeložit a vydává ji po rozdělení pražské právnické fakulty pod názvem *Učební kniha pandekt*.

²⁶ Sankční pojetí deliktního práva v sobě totiž esenciálně nese potřebu potrestání pachatele za jednání proti veřejnému pořádku, rozvoj doby a zavedení objektivní odpovědnosti v rámci deliktního práva této zásadě již neodpovídalo. Vhodným příkladem je společenský tlak na vyšší odpovědnost provozovatelů železnic v době počátku jejich fungování. Kritika spočívala v rozdílném vnímání odpovědnosti za zboží, kdy tehdejší právní úprava nepodmiňovala přiznání náhrady za poškozené zboží prokázáním zavinění provozovatele, přesto v otázce újmy na zdraví způsobené v důsledku železničního provozu bylo stále zavinění vyžadováno. Trefně proto Vážný poznamenává, že „je zvláštní ironií osudu a temnou stránkou, že mnohá zákonodárství chrání účinněji před škodou zboží dopravované na železnici, nežli zdraví pasažérů.“ VÁŽNÝ, František. O náhradě škody, vzniklé za dopravy, se zvláštním zřetelem k dopravě poštovní, železnič. a automobil. v Československu (1. pokračování). *Právník*. 1923, roč. 62, č. 4, s. 122.

2. K UPLATNĚNÍ SATISFAKČNÍ FUNKCE

V odborné literatuře, jak tuzemské, tak i té zahraniční, se objevují názory, které v rámci odškodnění újmy na zdraví zvýrazňují potřebu aplikace její satisfakční funkce.²⁷ Satisfakční funkci lze definovat na základě jejího srovnání s pojmem kompenzace.

Zatímco kompenzační funkci sémanticky spojujeme spíše z hlediska návratu ušlého statku do původního stavu, satisfakci dosahujeme vnitřního, nehmateľného pocitu úlevy, který náš současný stav před námi samými ospravedlní.

Z výše uvedené definice je zřejmé, že satisfakce předpokládá zohlednění subjektivních pocitů poškozeného, což je problematické hned z několika důvodů. Tak nejprve je potřeba zdůraznit, že účast jedince na společenském a sociálním životě v sobě takřka každodenně zahrnuje prožívání nepříjemných či obtížných situací, které se jedinec již od útlého věku učí zvládat.²⁸ Je proto rozumné, aby byla jistá míra nepohodlí a nepříjemných pocitů považována za standardní bez možnosti kompenzace.²⁹

Za druhé, i při bezprecedentním rozvoji medicíny, která již v některých oblastech dokáže rozpoznat rozsah a důvod bolesti,³⁰ stále ve většině případů není možné s jistotou určit, do jaké míry poškozená osoba vzhledem ke svým individuálním parametrům opravdu trpěla. Při stanovení výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví je tudíž potřeba vycházet z hledisek, která se v dané situaci typicky objevují.³¹ Na druhou stranu nelze úplně rezignovat na subjektivní okolnosti na straně poškozeného. Přesnější je proto zobektivizování vnitřních procesů, které se po škodním zásahu v poškozeném odehrávají.³²

Spravedlivějším se proto jeví koncept založený na objektivním měřítku, který do jisté míry respektuje subjektivní okolnosti případu. Objektivním měřítkem můžeme rozumět například druh poškození zdraví, rozsah a typické obtíže s konkrétním poškozením spojené.³³

²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2021, sp. zn. II. ÚS 1564/20 a CLAUSEN, Tilman. *Münchener Anwaltshandbuch Medizinrecht*. 3. Auflage. C. H. Beck, 2019, s. 293.

²⁸ KARNER, Ernst – KOZIOL, Helmut. *Der Ersatz ideellen Schadens im österreichischen Recht und seine Reform*. Wien: Manzsche Verlags, 2003, s. 39.

²⁹ KOČÍ, Radomil. *Kompenzace újmy na zdraví a problematika vyčíslení náhrady nemajetkové újmy*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Právnická fakulta, 2023, s. 26.

³⁰ V poslední letech se v zahraničí dokonce objevil název pro obor (*neurolaw*), který se zabývá nejen možnostmi kvantifikace bolesti. Blíže viz DOLEŽAL, Tomáš – DOLEŽAL, Adam. *Neurotechnologie a jejich užití ve zdravotnickém právu. Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2023, Vol. 13, No. 2. Dostupné z: <https://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/252>.

³¹ KOZIOL, Helmut. *Österreichisches Haftpflichtrecht, Band II: Haftung für eigenes und fremdes Fehlverhalten*. Wien: Jan Sramek Verlag KG, 2018, s. 393.

³² KOČÍ, Radomil. *Kompenzace újmy na zdraví a problematika vyčíslení náhrady nemajetkové újmy*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Právnická fakulta, 2023, s. 27.

³³ DOLEŽAL, Tomáš. In: MELZER, Filip – TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – Velký komentář § 2894–3081*. Praha: Leges, 2020, s. 995. Blíže k objektivizačním kritériím náhrady újmy na zdraví viz kapitola č. 2. 1 – KOČÍ, Radomil. *Kompenzace újmy na zdraví a problematika vyčíslení náhrady nemajetkové újmy*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Právnická fakulta, 2023.

Satisfakční prvek lze shledat v již uvedené morální rovině. Tedy podle míry zavinění vzniká ve vnitřní sféře poškozeného vyšší potřeba po zadostiučinění. Poškozený má vážný zájem na tom, aby jednání škůdce bylo alespoň prošetřeno.

Soud proto v rámci satisfakčního systému zkoumá vůli škůdce vyvolat vznikuvší následek. V takovém případě by bylo možné přiznat poškozenému rozdílnou výši náhrady dle příčiny vzniku újmy. Tento přístup je do jisté míry zastáván v německé soudní rozhodovací praxi,³⁴ přesto však nelze jednoznačně tvrdit, že se jedná o dominantní názor. Někteří němečtí autoři však trefně uvádějí, že satisfakční smysl náhrady je prakticky anulován v situaci, kdy kompenzaci nevyplácí sám škůdce, ale pojišťovna.³⁵ Na druhou stranu prvek zadostiučinění již obsahuje situace, kdy pojišťovna bezdůvodně otálela s vyplacením kompenzace, přestože pro to existovaly dostatečné podklady.³⁶

Dalším případem, kdy se v německé soudní praxi v zásadě neuplatní satisfakční funkce náhrady nemajetkové újmy na zdraví, jsou medicínské spory.³⁷ V těchto situacích totiž dochází k zásahu do zdraví jedince na základě dobrovolného rozhodnutí poškozeného a zároveň zde v drtivé většině případů absentuje úmysl lékaře poškozenému újmu způsobit.

Velmi restriktivní přístup volí kupříkladu rakouská právní dogmatika, která satisfakční zásadu razantně vylučuje.³⁸ Míra zavinění se podle rakouského přístupu projevuje na samotné újmě, kdy takové jednání v zásadě způsobí těžší následek (zejména projevující se v závažnější psychické újmě). V rámci takového přístupu se výsledná náhrada již nenavyšuje o další částku zohledňující např. bezohledný přístup škůdce vůči poškozenému.

2.1. ZADOSTIUČINĚNÍ A JAZYKOVÝ VÝKLAD INDIKUJÍCÍ SATISFAKČNÍ FUNKCI

Povšimněme si, jak český zákonodárce často používá pro způsob náhrady nemajetkové újmy na zdraví výrazy, které *a priori* předpokládají utrpení poškozeného. Částečně tedy navádí adresáty právních norem k domněnce relevantnosti satisfakční funkce. Tak například samotný způsob odčinění nemajetkové újmy, tzn. zadostiučinění, v sobě na první pohled vzbuzuje prvky potřebné satisfakce. Co když ale vznikne újma na zdraví, aniž by poškozený pociťoval potřebu morální odplaty?³⁹ Měla by mít

³⁴ JANSEN, Nils – RADEMACHER, Lukas. Punitive damages in Germany. In: KOZIOL, Helmut a kol. *Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives*. Wien/New York: Springer, 2009, s. 77.

³⁵ MAGNUS, Ulrich – JÖRG, Fedtke. *Damages for non pecuniary loss in a comparative perspective*. Wien/New York: Springer, Tort and Insurance Law, Vol. 2, 2001, s. 111.

³⁶ Soud by měl postihovat zejména zjevné případy. Nelze po pojišťovnách spravedlivě požadovat vyplacení nároku ihned bez provedení řádného prošetření, což ostatně judikoval taktéž německý soud. Blíže např. Rozhodnutí OLG Koblenz ze dne 21. 7. 2015, sp. zn. 5 U 370/15.

³⁷ Rozhodnutí OLG Frankfurt, 22. 12. 2020, sp. zn. 8 U 142/18.

³⁸ KARNER, Ernst – KOZIOL, Helmut. *Damages for non pecuniary loss in a comparative perspective*. Tort and Insurance Law, Vol. 2. Wien/New York: Springer, 2001, s. 7.

³⁹ „Nebyla by pak ale naše osobnostní práva ničím jiným než právem na svobodu od takových pocitů? To by byl velmi zvláštní závěr. Copak někdo, kdo se ze své lenosti nebo spíše ze stoického klidu a shovívavosti necítí být dotčen jednáním škůdce, není porušen ve svém právu na soukromí?”

taková okolnost vliv na výši konečné náhrady? Z výše uvedeného vyplývá, že takové diferencování by ve výsledku vedlo k nespravedlivým závěrům, kdy osobě otrlejší povahy by zákonodárce přiznával nižší náhradu než osobě citlivější. I kvůli těmto případům dává dobrý smysl výši kompenzace vztáhnout čistě na rozsah objektivní, respektive typické újmy pro daný škodní zásah.

Domnívám se, že za volbou těchto slov (zejména použití slov zadostiučinění a bolestné) stojí snaha o odlišení způsobu náhrady majetkové a nemajetkové újmy, stejně jako nesprávný překlad zahraničních inspiračních zdrojů. Tak například rakouský zákonodárce používá pro kompenzační funkci pojem *Ausgleichsfunktion*. Tu lze ale chápat dvěma způsoby, a to jako kompenzaci s prvky satisfakce, anebo kompenzaci ve smyslu restitučním, tzn. jako snahu o navrácení původního stavu. Historický vývoj právního pojmu kompenzace, případně zadostiučinění, není jednoznačný. I v rámci právní dogmatiky první republiky panovaly značné rozpory v tom, zda vnímat kompenzaci v jejím restitučním, nebo satisfakčním pojetí. Zatímco soudní doktrína vyzdvihovala smysl kompenzace v peněžním vyrovnání za porušení tzv. tělesné a psychické neporušitelnosti, druhá část právní obce zase hledala ospravedlnění duševních strastí poškozeného na základě stupně zavinění škůdce. Zvýrazňovala proto individuální hledisko případu na úkor toho obecného.⁴⁰ V tomto ohledu jsme se příliš neposunuli.

Další pojem, který významově předpokládá utrpení poškozeného, je samotný pojem bolestného. Měl by soudce snížit náhradu paraplegikovi, kterému byla způsobena újma na zdraví, aniž by pocítil subjektivně bolest? V této otázce zcela očividně esenciální předpoklad bolestného v podobě pocítění bolesti jasně pokulhává.

Není proto překvapením, že podobné příklady by nás měly částečně odvádět od chápání funkce náhrady újmy na zdraví čistě satisfakčním směrem. Pod pojem újmy na zdraví je proto potřeba subsumovat i ty negativní stavy, které splňují medicínské hledisko újmy a zároveň bolest poškozenému přímo nezpůsobují. Příkladem může být ponechání odlomeného kusu nůžek v těle po operaci, jelikož jeho vyndání by mohlo ohrozit život operovaného.⁴¹ Jako poškozeného ve specifických případech lze chápat i *nascitura*, kterému prospívá právní podmínka nabytí práv (*conditio iuris*). K újmě na zdraví

Nebo si vzpomeňme na princip odpuštění, který dokonce vyžaduje, aby se člověk necítil být uražený. Stává se člověk, kterému tyto útoky z jakéhokoli důvodu emočně neubližují, lovnou zvěří pro útoky do osobnosti jedince? Z hlediska odškodnění existuje jediný závěr, pokud nechceme založit odškodnění na fikci: újmu je třeba hledat jinde než ve vědomí poškozeného.“ MAIER, Georg. Schmerzengeld wegen Persönlichkeitsverletzungen trotz Unversehrtheit des geschützten Rechtsgut. Tübingen: KG, 1968, s. 18.

⁴⁰ „Při nahrazení duševní strasti musíme dbát, jak je pachatel vinen, jaké jsou majetkové poměry jeho, jaké jsou majetkové poměry poškozeného. Jde o jeho životní míru a peníze mají relativní hodnotu v životě jednotlivcově. Nejde zde o hledisko obecné, nýbrž individuální. Kdo je zvyklý vyšší úrovni životní, proto toho je újmu na zdraví vyrovnati větším penízem, než v případě, kdy poškozený žije skrovněji. Nejde zde o nějakou sociální spravedlnost ve smyslu majetkové rovnosti, nýbrž o psychické, čistě individuální stavy. Při pachateli bude soudce uvažovati, jak velká je vina pachatelova a zda tato vina je morální újmou, na druhé straně obětování majetku je morální plus, čím větší je majetek, tím více možno obětovati, čím menší majetek, tím méně.“ ROUČEK, František – SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi* (§ 1090–1341). Praha: V. Linhart, 1937, s. 913.

⁴¹ Rozhodnutí OGH ze dne 30. 3. 2016, sp. zn. 4 Ob 48/16m.

podle německé judikatury totiž může dojít i před narozením jedince, který je nakažen syfilidou z provedené krevní transfuze jeho matce.⁴²

Pro shrnutí, jak trefně poznamenává prvorepubliková judikatura, uvedme, že „*bolest sama o sobě nevyčerpává obsah pojmu bolestného, přestože je jeho esenciální součástí. Nicméně neodpovídalo by smyslu a účelu zákonné úpravy, zejména povinnosti škůdce nahradit újmu, kdyby poškozený za všechnu prožitou imateriální újmu, kterou podstata jeho bytosti utrpěla, nedostal přiměřenou náhradu jen proto, že jej škůdce zbavil vědomí.*“⁴³

3. PODSTATA KOMPENZAČNÍ FUNKCE

Kompenzační funkcí náhrady nemajetkové újmy na zdraví sledujeme obnovení narušené tělesné i duševní harmonie v osobní sféře poškozeného.⁴⁴ Nelze-li vzniklý stav obnovit skrze *restitutio in integrum*, což v situaci zásahu do osobnostního práva v mnoha případech dobře možné nebude,⁴⁵ pak je nutné tak činit penězi. Nenahrazujeme však samu újmu na zdraví, jako spíše negativní stavy s újmou spojené.⁴⁶ V této souvislosti lze proto hovořit o kompenzační náplasti, jelikož soud v zásadě nemůže přesně vyčíslit vzniklou újmu, musí tak učinit na základě společenského konsensu v podobě jiných statků, tedy penězi.

Nedochází však ke zhojení vzniklé újmy, nýbrž poškozený si pomocí finanční náplasti nahrazuje to, o co byl vlivem škodní události připraven. Vždy by měl ale soudce při zvažování výše náhrady vycházet z primárního smyslu deliktního práva, a tím je snaha o obnovení původního stavu, promítající se v zásadě, že rozsah náhrady by se měl rovnat rozsahu újmy.⁴⁷

Kompenzační zásadě proto principiálně odporuje myšlenka satisfakčně-sankčního pojetí práva, jelikož z povahy soukromého práva vyplývá, že civilní sankce může směřovat pouze k obnovení narušené rovnováhy, nikoliv k potrestání odpovědného subjektu.⁴⁸ Je proto nepřijatelné, aby náhrada újmy na zdraví postavila poškozeného rázem do podstatně příznivějšího hospodářského postavení.⁴⁹

⁴² DEUTSCH, Erwin – AHRENS, Hans. *Deliktsrecht, Unerlaubte Handlungen, Schadensersatz, Schmerzensgeld*. 6. vollst. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2014, s. 87.

⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. listopadu 1937, sp. zn. RV II. 382/36.

⁴⁴ Rozhodnutí BGH ze dne 4. 6. 1992, sp. zn. IX ZR 149/91.

⁴⁵ V literatuře se totiž objevují případy, kdy navrácení v původní stav možné je. V zásadě se jedná o případy zásahu do osobnosti člověka, např. pomluvou a její následné dementování ze strany autora. Blíže např. DOLEŽAL, Tomáš. In: MELZER, Filip – TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – Velký komentář § 2894–3081*, s. 956. Opačně ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: ČSAV, 1966. s. 94.

⁴⁶ DOLEŽAL, Tomáš. In: MELZER, Filip – TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – Velký komentář § 2894–3081*, s. 993.

⁴⁷ Vycházejí z účelu práva náhrady škody, respektive z jeho hlavní funkce, kterou je náprava škody, je jejím logickým naplněním, že se rozsah náhrady rovná rozsahu škody. TICHÝ Luboš – HRÁDEK, Jiří. *Deliktní právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 269.

⁴⁸ Odlišné stanovisko předsedkyně senátu Ústavního soudu JUDr. Ivany Janů k nálezu Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 17. října 1922, sp. zn. Rv I. 267/22.

Pro rozhodnutí soudu proto budou zásadní zejména okolnosti mající vliv na rozsah nebo závažnost újmy na zdraví či např. na potřebnou dobu hospitalizace v nemocničním zařízení.

3.1. ÚSKALÍ KOMPENZAČNÍ FUNKCE VE SMYSLU NÁHRADY ZA VYTRPĚNÉ PŘÍKOŘÍ

Jak již bylo zmíněno výše, zkušenosti každodenního života s sebou přinášejí celou řadu situací, kdy v osobní sféře poškozeného nevzniká potřeba po vnitřním pocitu msty. Úkolem zákonodárce je pod systém odčinění nemajetkové újmy na zdraví zahrnout právě i tyto případy. Z hlediska vnitřní bezrozpornosti právní normy by dle názoru autora textu bylo nesprávné, aby pro většinu případů náhrady nemajetkové újmy na zdraví platil kompenzačně-satisfakční model a tam, kde potřeba satisfakce absentuje, by se použil model jiný (v tomto případě model kompenzačně-restituční). Takový přístup by byl v rozporu s Jheringovým pojetím účelnosti právních norem a je potřeba mu zabránit.⁵⁰

Německá judikatura řešila v minulém století případ, kdy vlivem chyby porodního lékaře a jeho pomalé reakce na problematický porod došlo kvůli nedostatku kyslíku k naprosté destrukci osobnosti novorozence. Jedinec byl kompletně připraven o schopnost vnímat a cítit vnější podněty. Nižší soudy s ohledem na nemožnost přiznání náhrady z hlediska kompenzace přiznaly dítěti symbolické odškodné. S tím však nesouhlasil Spolkový soudní dvůr (BGH),⁵¹ který odhlédl od ryze kompenzační funkce náhrady nemajetkové újmy s odůvodněním, že v případě kompletní ztráty osobnosti není možné jedinci nahradit vytrpěné příkoří, jelikož mu bylo zamezeno si jej aktivně užít. Naproti tomu přišel s odůvodněním, které vedle kompenzační a satisfakční funkce vyzdvihuje ještě další funkci, a tím je zásada ústavní ochrany osobnosti člověka (*Würdefunktion*). Tento přístup v zásadě podtrhuje pozitivní závazek státu ochrany života a zdraví na ústavní úrovni, stejně tak v rámci ochrany práva na soukromí. Zákonodárce se proto zavázal chránit určité hodnoty, které zasluhují stejnou hodnotovou váhu už jen ze své podstaty, nikoliv pouze z titulu, že osoba na základě přiznané kompenzace bude moci volně disponovat s přiznanými peněžními prostředky.

Kompenzační zásada ve svém významu opatření náhradních požitků⁵² pokulhává i v případech, kdy poškozený zemře dříve, než je mu náhrada přiznána. Nejvyšší soud⁵³ se zabýval případem poškozeného při dopravní nehodě. Poškozený sice nárok před svou smrtí uplatnil včas, vzhledem ke svým zdravotním komplikacím ale zemřel ještě před pravomocným rozhodnutím soudu. Přestože se soud nevypořádal s námitkou, zda je i v tomto případě kompenzační zásada naplněna, správně uvedl, že překážka lepší budoucnosti poškozeného trvala sice krátce, přesto nemůže mít toto vliv na konečnou výši náhrady. Náhrada za ztížení společenského uplatnění je totiž jednorázovým plněním a nelze ji považovat za skrytou doživotní rentu. Doplnil bych soud v úvaze, že z hlediska dokazování je v citovaném případě výhodou, že znalecké šetření proběhlo před úmrtím poškozeného. Soud měl proto relevantní podklad pro přiznání náhrady za ztížení společenského uplatnění.

⁵⁰ „Neexistuje právní věta, která by na svém počátku nevycházela z nějakého účelu.“ JHERING, Rudolf. *Der Zweck im Recht*. 1. sv. 3. vydání. Leipzig: Breitkopf a Härtel, 1893, s. 469.

⁵¹ Rozhodnutí BGH ze dne 13. 10. 1992, sp. zn. VI ZR 201/91.

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2023, sp. zn. 25 Cdo 455/2022.

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2023, sp. zn. 25 Cdo 1630/2023.

3.2. KOMPENZAČNĚ-RESTITUČNÍ FUNKCE JAKO NAPLNĚNÍ ZÁSADY PLNÉ NÁHRADY

Jak je z výše uvedených argumentů patrné, autor tohoto článku je zastáncem názoru, že kompenzačně-satisfakční model náhrady újmy na zdraví ve svém důsledku často vede k nespravedlivým závěrům. Kompenzačně-satisfakční model shledává naplnění svého účelu v uspokojení potřeb, o které díky škodnímu zásahu poškozený přišel, a to skrze materiální „radosti“ dnešního světa. Naproti tomu kompenzačně-restituční model takové východisko nevyžaduje, jelikož jeho účelu je učiněno zadost, podaří-li se soudci spravedlivě kvantifikovat snížení kvality života poškozeného v důsledku škodní události a tento rozdíl vyjádřit v penězích.

Z dikce ustanovení § 2951 odst. 2 ve spojení s § 2958 občanského zákoníku jsou proto možné dva výklady. První výklad chápe pojem zadostiučinění v širším smyslu, a to tak, že poškozenému přiznává vedle medicínsky zjiitelné poruchy i další náhradu, která kapitalizuje prožité příkoří s ohledem na míru zavinění pachatele. Druhý výklad jazykově vychází z totožného pojmu, ale chápe jej v restriktivním pojetí. Zadostiučinění je nutné chápat z hlediska celkového obrazu vzniklého stavu, tudíž soud kompenzuje újmu na zdraví v její souvislosti, přičemž zavrženíhodná pohnutka škůdce pouze zintenzivňuje už tak právně odškodnitelnou poruchu.⁵⁴ Provedená teleologická redukce v současném pojetí zabraňuje vstupu sankčního a částečně i satisfakčního projevu do kompenzace nemajetkové újmy, a je proto naplněním jejího účelu.

Tento druhý typ způsobu chápání zadostiučinění, jehož je autor článku zastáncem, lze nazvat kompenzačně-restitučním modelem.

Smyslem totiž je, jak již bylo uvedeno výše, primárně poskytnout poškozenému hmotnou náplast za negativní stavy, které osoba musela prožít. Subjektivní záměr škůdce proto není v otázce výše částky relevantní. Ostatně i v otázce zásahu do práva na ochranu cti a důstojnosti soudy již konstantně vyčleňují satisfakční prvek na úkor projevu kompenzační zásady.⁵⁵ Neuplatní-li se „satisfakční“ výklad ani v otázce z hlediska významu méně důležitých osobnostních práv, pak by jeho uplatnění u ochrany zdraví mělo být o to více vyloučeno.

Z hlediska subjektivně historického cíle dochází v otázce určení rozsahu náhrady ke kontinuitě mezi starou a novou právní úpravou.⁵⁶ Dle Doležala⁵⁷ i minulá právní úprava v zásadě vyzdvihovala kompenzační funkci újmy na zdraví, proto zde nedochází k žádnému hodnotovému rozporu. Lze proto

⁵⁴ Z tohoto důvodu není uvedený názor v rozporu s dikcí ustanovení § 2957 občanského zákoníku, ale naopak je ve vzájemném souladu.

⁵⁵ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 25 Cdo 27/2020.

⁵⁶ Viz důvodová zpráva občanského zákoníku k § 2956, „V první řadě se náhrada nemajetkové újmy přiznává při protiprávních zásazích do osobnostních práv člověka nebo do obdobných (restriktivně vymezených) práv právnické osoby. V tom směru se zásadně přejímá koncept dosavadní zákonné úpravy.“

⁵⁷ DOLEŽAL, Tomáš. In: MELZER, Filip – TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – Velký komentář § 2894–3081*, s. 994, Autor argumentuje zejména těmito příklady: LAZAR, Ján – ŠVESTKA, Jiří. *Občanské právo hmotné, II. Svazek*. Praha: Panorama, 1987, s. 215 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013.

uzavřít, že smyslu a účelu zákona více prospívá výklad, který připouští pouze kompenzačně-restituční funkci náhrady nemajetkové újmy.

3.3. ZPŮSOB ÚTRATY KOMPENZACE POŠKOZENÝM

Přestože v tuzemském prostředí neexistuje studie, která by se způsobem útraty kompenzace újmy na zdraví zabývala, pro srovnání je možné použít výsledky komparační studie z Austrálie.⁵⁸ Předmětná studie obsahovala 83 respondentů, kterým byla v období let 2013–2017 přiznána kompenzace v minimální částce 110 000 \$.⁵⁹ Zajímavým závěrem studie byla skutečnost, že velká část respondentů (53 %) utratilo přiznanou náhradu za koupi nemovitosti, a to v prvních letech od obdržení náhrady. Nemalá část respondentů z obdržných peněz splatila své studijní či bankovní úvěry.⁶⁰ Je otázkou, zda lze ze studie, vzhledem k odlišnosti právní úpravy České republiky a Austrálie, vůbec něco dovozovat, ponecháme proto na rozhodnutí čtenáře, zda výsledky studie odpovídají smyslu kompenzačně-satisfakční funkce, či nikoliv.

4. VĚK POŠKOZENÉHO JAKO DIFERENČNÍ HLEDISKO⁶¹

Při vnímání náhrady za prožitá příkoří z hlediska kompenzačně-restitučního pro nás věk poškozeného představuje zcela zásadní parametr. Bude tak zejména ze tří důvodů:

- a) Věk poškozeného může pozitivně či negativně ovlivnit podobu rekonvalescence a tím i období zhojení zásahu, aniž by byl poškozený ve svém životě dále omezený.
- b) Od věku poškozeného se odvíjí i délka života v disabilitě. Mladý člověk bude za stejných podmínek s podobnou poruchou žít pravděpodobně déle než osoba staršího věku.
- c) Zamezí-li škodní zásah poškozenému prožít plně některé z typických životních milníků (např. manželství, narození potomka) pak by měla náhrada tuto skutečnost zohledňovat.

Z hlediska kompenzačního budou všechny výše uvedené důvody zcela zásadní. Nejvíce explicitně lze však kompenzační funkci náhrady shledat v případě druhého důvodu. Zjednodušeně jde o případy, kdy mladší osoba bude déle „trpět“ než starší člověk, bavíme-li se v rovině ztráty lepší budoucnosti. V současné chvíli odhlédneme od úvahy, že s časem klesá intenzita prožívaného příkoří a dochází k navyknutí poškozeného na bolestivé ataky.⁶² Přiznání náhrady v závislosti na věku poškozeného je

⁵⁸ BURNS, Kylie – HARRINGTON, Ros. Safe as Houses? Lump Sum Dissipation and Housing. In: VINES, Prue a kol. *Unexpected consequences of compensation law*. New York: Hart Publishing, 2020, s. 105.

⁵⁹ Průměrně přiznaná částka se pohybovala v přepočtu okolo 14 milionů Kč, přičemž poškození utrpěli velmi vážné zranění, srovnatelné často se zdravotním stavem paraplegiků.

⁶⁰ BURNS, Kylie – HARRINGTON, Ros. Safe as Houses? Lump Sum Dissipation and Housing. In: VINES, Prue a kol. *Unexpected consequences of compensation law*, s. 106.

⁶¹ Z hlediska kompenzačně-reparačního schématu není věk jediným relevantním hlediskem. Tím za určitých podmínek může být i dosavadní způsob vedení života poškozeného nebo újma na zdraví nedosahující medicínsky zachytitelné poruchy, případně i vzhled či pohlaví poškozeného. Pro kompaktnost textu se však autor článku rozhodl své závěry demonstrovat pouze na kategorii věku a ostatní hlediska ponechat své další publikační činnosti.

⁶² DANZL, Karl-Heinz. *Handbuch Schmerzengeld*. Wien: MANZ Verlag, 2019, s. 50 nebo rozhodnutí OLG Innsbruck ze dne 23. 4. 2001, sp. zn. 4 R 27/01.

právě jedním z diferencujících kritérií, které odpovídají snaze o nahrazení negativních prožitků, v případě věku se bude jednat zejména o délku života v disabilitě.

V popsaném kontextu je proto zcela zarážející, že Ústavní soud ve svém nedávném nálezu judikoval, že věk poškozeného může hrát roli při přiznání výše kompenzace pouze výjimečně. Ústavní soud přímo uvádí: „*Není však souladné s právem na rovné zacházení (čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a s ochranou lidské důstojnosti, aby se stalo z věku jako neovlivnitelné osobní charakteristiky pravidelně a automaticky aplikované kritérium.*“⁶³ Zde se jednalo o případ pacientky (55 let), které byl vlivem chybného zákroku lékaře přetnut hlavní žlučovod. Nalézací soud přiznal poškozené náhradu zohledňující ztížení společenského uplatnění i prožité bolesti. Co se věku týče, soud s ohledem na skutkové okolnosti neshledal za ospravedlnitelné navýšení náhrady, proto věk pacientky považoval za „hraniční střední věk“, což dle jeho úvahy není důvodem pro takové navýšení. Ústavní soud však nalézacímu soudu takovou úvahu vytknul s odůvodněním, že kritérium věku je možné použít pouze tehdy, pojí-li se k němu zásadní okolnosti. Opak by byl dle tvrzení soudu v rozporu se zásadou rovnosti.

Pokud Ústavní soud argumentuje porušením zásady rovnosti, je potřeba mu vytknout vágnost jeho zdůvodnění právního názoru, kterému v textu věnuje pouze dva odstavce. Tím se v zásadě dopustil stejného omylu, který předtím vytýkal nalézacímu soudu. Zásada rovnosti, jako neurčitý právní pojem, je totiž typicky výkladovou hodnotou, která předtím, než je vážena a balancována proti jiným hodnotám, musí nejdřív být vyložena a nabýt tvaru.⁶⁴ Právní doktrína dále rozlišuje mezi tzv. formální a materiální rovností.⁶⁵ Soud, který bez hlubší úvahy přizná náhradu poškozenému sníženou o část z důvodu věku, pak porušuje právě celkový smysl práva na rovné zacházení, který vidí člověka jako jedinečnou bytost se svými schopnostmi a dovednostmi.

Úvaha Ústavního soudu spojit relevanci věku jen s některými zásadními okolnostmi pak může vést právě k nechtěné formální rovnosti a zároveň i k nespravedlivým závěrům – tak jako v případě, kterým se zabýval veřejný ochránce práv ve svém šetření. „*Pan M se obrátil na veřejného ochránce práv v souvislosti se zraněním oka, ke kterému došlo po zásahu hokejovým pukem. V důsledku zranění došlo ke zhoršení akomodace oka. Pojišťovna plnění odmítla vyplatit, protože porucha akomodace*

⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2022, sp. zn. I ÚS 1010/22.

⁶⁴ BOBEK, Michal a kol. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 6.

⁶⁵ Rovnost v tzv. formálním smyslu vychází z étosu, že spravedlnost znamená všem stejně. To však není možné, jelikož každý člověk je odlišný. Dle Šabatové je proto právu na rovné zacházení „*imanentní určitý konflikt, neboť svoboda ve své absolutní podobě bez korektivu morálky a odpovědnosti vede nebo může vést k situacím nerovnosti a nespravedlnosti.*“ ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. Praha: Nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, s. 140.

Formální pojetí proto představuje nesprávné chápání práva na rovné zacházení, jelikož ve svém důsledku přistupuje k hodnotám lidského života paušálně, což však není možné. Materiální pojetí práva na rovné zacházení pak lze definovat jako tzv. kontextuální, jejím obsahem je jednak stejné zacházení v okamžiku distribuce určitého statku, jednak též posouzení dopadu na reálnou situaci jednotlivce – rovnost *de facto*. „*Požadavek rovnosti není, jako v případě rovnosti formální, vnímán jako abstraktní kategorie spravedlnosti, ale jako kontextuální pojem, který bere v potaz skutečnou situaci jednotlivce, jeho pozadí, vzdělání, schopnosti, možnosti a především skutečný dopad, který může na první pohled abstraktní a nestranné pravidlo mít.*“ BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 7.

odpovídala zhoršení, ke kterému dochází i v důsledku věku. Vzhledem k věku byla proto akomodace přirozená.“⁶⁶ Jedná se sice o případ závadného jednání z pozice pojišťovny, přesto došlo k rozdílnému zacházení na základě věku, jelikož nebylo přihlédnuto k subjektivním okolnostem případu. I když se výše uvedená porucha objevuje u lidí staršího věku, nelze bez kauzálního nexu mezi škodní událostí a vznikem poruchy dovodit právo pojišťovny zamítnout výplatu pojistného plnění. Argument pojišťovny vycházel ze zařazení jejího klienta do určité věkové škatulky. Jak správně uvádí Boučková: „*Princip rovnosti zapovídá zacházet s člověkem podle předsudečných stereotypů, na základě nezměnitelných vnějších znaků, které určují jeho příslušnost k určité skupině podle vrozených skupinových charakteristik jako je pohlaví, rasa nebo jiný znak.*“⁶⁷

Abychom se vrátili ke komentovanému nálezu Ústavního soudu, je potřeba výše uvedené vysvětlení přenést do skutkového stavu případu. V dané věci totiž Ústavní soud vytýkal nalézacímu soudu, že se zbytečně zabýval kritériem věku, kdy „*činit z věku bez dalšího základní (pravidelné) modifikační kritérium je diskriminační, dokonce protiústavní.*“⁶⁸ Nalézací soud však neshledal důvod pro snížení či zvýšení náhrady, protože osoba poškozená spadala do kategorie „hraničního středního věku“, tudíž nebylo nutné náhradu snížit či zvýšit. Do tohoto bodu je argumentace racionální a v souladu s výše uvedenými názory, vycházejí z přesvědčení, že soud nemůže bez dalšího snížit či zvýšit náhradu jen podle věku poškozeného. Tím by totiž naprosto trestuhodně přistoupil k poškozenému stereotypně.

Problém je však v další větě citovaného nálezu, která zní: „*Ústavní soud proto trvá na požadavku, aby obecný soud při rozhodování zohlednil věk poškozeného pouze tehdy, poji-li se k němu zásadní okolnosti.*“ V rámci kompenzace za ztížení společenského uplatnění je ale doba žití v disabilitě právě jedním z rozhodujících faktorů. Zde zcela objektivně není možné odhlédnout od časové složky, a to primárně s odůvodněním, že tato proměnná sama o sobě determinuje i dobu prožívaného utrpení. Jak je tedy možné dosáhnout spravedlivé a plné náhrady, pokud by soud umožňoval zohlednit věk poškozeného jen ve zvláštních případech? Takový závěr je proto potřeba razantně odmítnout.

4.1. PROŽÍVÁNÍ BOLESTI V ZÁVISLOSTI NA VĚKU

Zahraniční soudní doktrína řešila poměrně zásadní otázku, která taktéž navazuje na úvahy výše uvedené, a sice do jaké míry má věk poškozeného vliv na prožívání akutní bolesti.⁶⁹ Jednalo se o případ tříletého chlapce, který utrpěl blíže nespecifikované poranění, které vyžadovalo nemocniční péči. Soud první instance poměrně zásadně snížil výši náhrady poškozenému s odůvodněním, že s ohledem na velmi nízký věk nemohl chápat příčinnou souvislost mezi bolestí a škodním zásahem stejně jako dospělý člověk. Citované rozhodnutí korigoval Vyšší zemský soud v Celle, a to tak, že odmítl argumentaci soudu první instance. Dle názoru soudu je „*nanejvýš druhořadé, zda žalobce chápal, proč musel být tak dlouho*

⁶⁶ ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační právo v judikatuře a praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 31.

⁶⁷ BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 8.

⁶⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2022, sp. zn. I. ÚS 1010/22.

⁶⁹ Rozhodnutí OLG Celle ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. 14 U 163/03.

v nemocnici. Rozhodující je, že se jednalo o čtyřtýdenní pobyt za okolností, které dle provedeného dokazování představovaly pro poškozeného značné příkoří.⁷⁰

Stejně tak soud nesouhlasil s názorem první instance, když tvrdil, že přítomnost rodiče do jisté míry snižuje utrpení pacienta, a tudíž taková skutečnost znamená důvod pro snížení náhrady. „Návštěvy rodičů nejsou pro vyšší odškodnění za bolest a utrpení relevantní, protože nemůže zprostit pachatele odpovědnosti za škodu, když nešťastnou náhodou ublíží někomu, kdo žije v chráněných podmínkách, a může si tak být jist péčí a soucitem své rodiny a přátel. Cokoli jiného by vedlo k neudržitelnému výsledku, že sociálně dobře integrovaný poškozený by obecně obdržel nižší náhradu za bolest a utrpení než osoba bez kontaktů a bez odpovídajícího soucitu a pomoci v případě poškození.”⁷¹

Co se posuzování bolesti u malých dětí týče, lze v rámci komparativní metody sledovat spíše opatrný přístup, který vede k nerozlišování újmy mezi dospělým a dítětem.⁷² Tam, kde by intenzita vnímání bolesti mohla být nižší, jako např. u novorozence, je takový pocit vyrovnán vytržením z rodinného prostředí, které je v nízkém věku esenciální pro rozvoj osobnosti.

Dle názoru autora by měly soudy postupovat obdobně jako v situaci, kdy náhrada připadá osobě, která si vzhledem k naprostému rozpadu své osobnosti není schopna uvědomovat svět kolem sebe. Do jisté míry by proto měly soudy odhlédnout od subjektivního prožití a přiznat poškozenému totožnou náhradu skrze objektivní způsob, který reflektuje podrobně rozebraný kompenzačně-restituční způsob kompenzace.

V otázce ztížení společenského uplatnění je pak nutné v případě dětí či mladistvých dostatečně chránit jejich osobnost. Oproti průměrnému poškozenému vnímáme dětské poškozené jako skupinu, která si do jisté míry zasluhuje odlišné zacházení. Tato zvláštní ochrana vyplývá vedle délky života v disabilitě i ze záměru zákonodárce chránit křehkou a nevypělou osobnost dítěte. Z Úmluvy o ochraně práv dítěte vyplývá pozitivní závazek státu zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je dle Úmluvy nezbytná pro jeho osobní blaho.⁷³ Vedle toho stejný předpis stanoví povinnost státu, že ve věcech týkajících se základních práv dítěte musí být sledován jeho nejlepší zájem. To lze v hmotněprávní rovině chápat jako právo dítěte na respektování, ochranu a zajištění rovnováhy mezi jeho jednotlivými základními právy a svobodami.⁷⁴ Pro účely našeho případu je pro soud relevantní hledisko, které ve věcech týkajících se mládeže klade na soud požadavek na důslednou identifikaci jeho práv a zároveň citlivou aplikaci principu proporcionality, není-li možné zvolit opatření, které do základních práv dítěte nebude zasahovat.

⁷⁰ Podobnou argumentaci soud čerpal z obdobného rozhodnutí, kde se jednalo o případ dvouletého dítěte, kterému soud přiznal nižší náhradu s ohledem na jeho dobré zázemí v nemocnici, což odvolací soud rezolutně odmítl. Rozhodnutí OLG Hamm ze dne 11. 9. 2002, sp. zn. 9 W 7/02.

⁷¹ Rozhodnutí OLG Celle ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. 14 U 163/03.

⁷² Rozhodnutí OLG Köln ze dne 5. 10. 2015, sp. zn. 5 U 125/15.

⁷³ Čl. 3 Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

⁷⁴ DUŠKOVÁ, Šárka a kol. *Úmluva o právech dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 47.

Z výše uvedeného je patrné, že máme-li v případě škodní situace na straně poškozeného dítě, soud je povinen klást zvláště silný důraz na sledování jeho nejlepšího zájmu. Smyslem naplnění nejlepšího zájmu dítěte je snaha o respektování jedinečné osobnosti každého dítěte. Taková myšlenka proto do značné míry popírá snahu o objektivizaci výpočtu kompenzace nemajetkové újmy a v těchto specifických případech do značné míry není možné použít hledisko průměrného člověka. Právní doktrína ani zahraniční právní řády s pojmem „průměrného“ dítěte nepracují, což je samozřejmě logické, jelikož opačný přístup by byl v rozporu s dikcí Úmluv o právech dítěte. Podobnou ochranu dětí zajišťuje i Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, ta se ve svém čl. 7 taktéž hlásí k ochraně nejlepšího zájmu dítěte. Státy podle této úpravy mají povinnost přijmout veškerá nezbytná opatření, aby dětem se zdravotním postižením zaručily plné užívání všech lidských práv a základních svobod na rovnoprávném základě s ostatními dětmi. Zdravotní postižení podle citované úmluvy nelze chápat v medicínském smyslu slova, nýbrž jako určitý sociální konstrukt, který představuje část identity jedince. Postižení jedince proto představuje důvod pro diversní přístup soudů v hodnocení jednotlivého postiženého pacienta.⁷⁵

Závazek státu nediskriminovat děti se zdravotním postižením může v subjektivních okolnostech být docela obtížné dodržet. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením konstatuje, že mezi osoby s postižením patří ty osoby, které mají dlouhodobé fyzické, duševní, intelektuální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti.⁷⁶ Dle Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením postižení závisí na jeho společenském kontextu, nikoliv na zdravotních dispozicích.⁷⁷

V situaci, kdy dětský poškozený bude muset po celou dobu svého života žít v disabilitě, která mu ztěžuje život, lze prvních několik let „sžítí“ s jeho postižením považovat za jedny z nejdůležitějších let.⁷⁸ Dle vyjádření Komise EU⁷⁹ je přiměřené reflektování potřeb mladého pacienta považováno za součást povinnosti státu zamezit diskriminaci v souvislosti se zdravotním postižením. Je pak v souladu s materiálním chápáním pojmu rovnosti vytvořit pro poškozené takové příležitosti, které jim umožní nahradit způsobené příkoří.

Výše uvedené ale jen obtížně můžeme požadovat po samotném škůdci. Jediným garantem v požadované míře může být skrze své sociální programy stát. Nezapomínejme, že podobně

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Ibidem, s. 744.

⁷⁷ Preambule písm. e) Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, sdělení č. 10/2010 Sb. m. s., sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

⁷⁸ CLAUSEN, Tilman. *Münchener Anwaltshandbuch Medizinrecht*. 3. Auflage. München: C. H. Beck, 2019, s. 920.

⁷⁹ Committee on Economic, Social and Cultural Rights general comment No. 5 (1994) on persons with disabilities, para. 15.

koncipované závazky státu nejsou přehnaným požadavkem, ale legitimní povinností státu vyplývající z Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením nebo Úmluvy o právech dítěte.⁸⁰

Zásada umožňující poškozenému úspěšné navrácení do společnosti váže i soudce. Pro naplnění zásady plné náhrady proto bude rozhodující velmi citlivý a subjektivizovaný úsudek soudce, který by měl odhlédnout od přísných medicínských tabulek a spíše naslouchat konkrétním potřebám jedince. Určitou pomoc by v této věci mohlo poskytnout domácí šetření v podobě pozorování jedince přímo uvnitř rodiny a sledování jeho odůvodněných potřeb.

Je zcela zřejmé, že výše uvedenému návrhu neodpovídá současný přístup soudů, který se v zásadě omezuje na zpracování znaleckého posudku a přenesení výpočtů do kapitalizované podoby.

ZÁVĚR

V úvodu článku autor cituje nedávné rozhodnutí Ústavního soudu, které znovu otevřelo otázku o smyslu a účelu odčinění nemajetkové újmy na zdraví v podobě tzv. plné náhrady. Na položenou otázku však není vůbec snadné odpovědět. Přesto bylo cílem autora čtenáři racionálně vysvětlit, že dlouhodobě udržitelný kompenzační model nemůže mít svůj základ ani v satisfakční, natož sankční funkci náhrady újmy na zdraví.

Koncepce tzv. plné náhrady by proto měla směřovat k nahrazení těch negativních stavů, které se ve sféře poškozeného vlivem škodní události objektivně objevily. Oproti tomu, již subjektivním úhlem pohledu, by náhrada měla vést k jejich odstranění, a to tím způsobem, který umožní poškozenému na základě jeho současného zdravotního stavu nahradit vytrpěné příkoří.

Pro kompenzačně-restituční model je zásadní zjistit, jakým způsobem (ze subjektivního úhlu pohledu) došlo ke snížení objektivního životního komfortu, kterým poškozený mohl disponovat před škodní událostí. Pro uvedený způsob výpočtu je pak rozhodné např. hledisko věku poškozeného, jemuž se autor věnuje zejména v závěru tohoto článku.

Vyrovnaní rozdílu mezi tím, jak se škodní událost skutečně promítla do života poškozeného (ať už z hlediska bolestného, či ztížení společenského uplatnění), a tím, jaké obtíže se typicky spojují s konkrétním poškozením, povede k naplnění zásady plné náhrady, a tedy i k uspokojitelnému řešení svízelné otázky, jak nahradit něco, co ze své podstaty nahradit nelze.

⁸⁰ Jako je např. plné a účinné zapojení a začlenění osob se zdravotním postižením do společnosti [čl. 3 písm. c) Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením] nebo povinnost státu umožnit tělesně či duševně postiženým dětem aktivní účast ve společnosti (čl. 2 odst. 1 ve spojení s čl. 23 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte).

REFERENČNÍ SEZNAM:**Soudní rozhodnutí:**

- Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22
- Nález Ústavního soudu ze dne 21. 2. 2023, sp. zn. I ÚS 2370/22
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2022, sp. zn. 1010/22
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2021, sp. zn. II. ÚS 1564/20
- Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09
- Rozhodnutí BGH ze dne 13. 10. 1992, sp. zn. VI ZR 201/91
- Rozhodnutí BGH ze dne 4. 6. 1992, sp. zn. IX ZR 149/91
- Rozhodnutí OGH ze dne 30. 3. 2016, sp. zn. 4 Ob 48/16m
- Rozhodnutí OLG Celle ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. 14 U 163/03
- Rozhodnutí OLG Frankfurt, 22. 12. 2020, sp. zn. 8 U 142/18
- Rozhodnutí OLG Hamm ze dne 11. 9. 2002, sp. zn. 9 W 7/02
- Rozhodnutí OLG Koblenz ze dne 21. 7. 2015, sp. zn. 5 U 370/15
- Rozhodnutí OLG Köln ze dne 5. 10. 2015, sp. zn. 5 U 125/15
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. listopadu 1937, sp. zn. RV II. 382/36
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 17. října 1922, sp. zn. RV I 267/22
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2023, sp. zn. 25 Cdo 455/2022
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2023, sp. zn. 25 Cdo 1630/2023
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 25 Cdo 27/2020
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013

Ostatní zdroje:

- ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt*. Praha: Wolters Kluwer, 2010 (1886).
- BOBEK, Michal a kol. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C. H. Beck, 2007.
- BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016.
- BURNS, Kylie – HARRINGTON, Ros. Safe as Houses? Lump Sum Dissipation and Housing. In: VINES, Prue a kol. *Unexpected consequences of compensation law*. New York: Hart Publishing, 2020.

- CLAUSEN, Tilman. *Münchener Anwaltshandbuch Medizinrecht*. 3. Auflage. München: C. H. Beck, 2019.
- DANZL, Karl-Heinz: *Handbuch Schmerzengeld*. Wien: MANZ Verlag, 2019.
- DEUTSCH, Erwin – AHRENS, Hans. *Deliktsrecht, Unerlaubte Handlungen, Schadensersatz, Schmerzengeld*. 6. vollst. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2014.
- DOLEŽAL, Tomáš – DOLEŽAL, Adam. Neurotechnologie a jejich užití ve zdravotnickém právu. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2023, Vol. 13, No 2, s. 72–94. Dostupné z: <https://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/252>.
- DOLEŽAL, Tomáš. Jak odškodňovat nemateriální újmy na zdraví? Principy a východiska. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2015, Vol. 5, No. 2, s. 38–51. Dostupné z: <https://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/95>.
- DUŠKOVÁ, Šárka a kol. *Úmluva o právech dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem nejen tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2013.
- HORÁČKOVÁ, Lucie. Funkce náhrady nemajetkové újmy a vývoj související judikatury. In: *Právo21* [online]. 2021 [cit. 2024-04-06]. Dostupné z: https://pravo21.cz/pravo/funkce-nahrady-nemajetkove-ujmy-a-vyvoj-souvisejici-judikatury/#_ftnref3.
- JANOŮŠEK, Michal. Odškodňování podle zásad slušnosti? *Právní rozhledy*. 2015, č. 19, s. 667–674.
- JANSEN, Nils. *The Structure of Tort Law*. Oxford: Oxford University Press, 2021.
- JANSEN, Nils. Von der Restitutionslehre der spanischen Spätscholastik zu einem europäischen Recht nichtvertraglicher Schuldverhältnisse? *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 2012, Jhrg. 76, Heft 4, s. 921–946.
- JHERING, Rudolf. *Der Zweck im Recht*. 1. sv. 3. vydání. Leipzig: Breitkopf a Härtel, 1893.
- KARNER, Ernst – KOZIOL, Helmut. *Damages for non pecuniary loss in a comparative perspective*. Wien/NewYork: Springer, Tort and Insurance Law, Vol. 2, 2001.
- KARNER, Ernst – KOZIOL, Helmut. *Der Ersatz ideellen Schadens im österreichischen Recht und seine Reform*. Wien: Manzsche Verlags, 2003.
- KOČÍ, Radomil. *Kompenzace újmy na zdraví a problematika vyčíslení náhrady nemajetkové újmy*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Právnická fakulta.
- KOZIOL, Helmut. *Basic Questions of Tort Law from Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag KG, 2012.
- KOZIOL, Helmut. *Österreichisches Haftpflichtrecht, Band II: Haftung für eigenes und fremdes Fehlverhalten*. Wien: Jan Sramek Verlag KG, 2018.

KOZIOL, Helmut a kol. *Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives*. Wien/New York: Springer, 2009.

MAGNUS, Ulrich – JÖRG, Fedtke. *Damages for non pecuniary loss in a comparative perspective*. Wien/New York: Springer, Tort and Insurance Law, Vol. 2, 2001.

MAIER, A. Georg. *Schmerzensgeld wegen Persönlichkeitsverletzungen trotz Unversehrtheit des geschützten Rechtsgut*. Tübingen: KG, 1968.

MELZER, Filip – TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – Velký komentář § 2894–3081*. Praha: Leges, 2020.

PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019.

ROUČEK, František – SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi (§ 1090–1341)*. Praha: V. Linhart, 1937.

STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Náhrada nemajetkové újmy v pracovním právu, ochrana zdraví při práci a aktuální otázky nemocenského pojištění*. Brno: Masarykova univerzita, 2018.

ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. Praha: Nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007.

ŠAMÁNEK, Jiří. a kol. *Antidiskriminační právo v judikatuře a praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017.

ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: ČSAV, 1966.

VÁŽNÝ, František. O náhradě škody, vzniklé za dopravy, se zvláštním zřetelem k dopravě poštovní, železnič. A automobil. V Československu (1. pokračování). *Právník*. 1923, roč. 62, č. 4.

TICHÝ Luboš – HRÁDEK, Jiří. *Deliktní právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017.

VÁŽNÝ, Jan. *Římské právo obligační – část. I*. Právnická fakulta University Komenského v Bratislavě, 1924.

VOIGT, Moritz. *Die XII Tafeln : Geschichte und System des Civil- und Criminal-rechtes wie -Prozesses der XII Tafeln nebst deren Fragmenten. Zweiter Band, Das Civil- und Criminalrecht der XII Tafeln*. Leipzig: A. G. Liebeskind, 1883.